

Geschiedenis

Vorbereiding Toelatingstoets Geschiedenis

Tijdvakken 1 t/m 5

Bertjaap van der Ploeg - 14 april 2020

Hulpmiddelen:

- ▶ Handreiking geschiedenis SLO (zie bijlage)
- ▶ Begrippenlijst (zie bijlage)
- ▶ <https://www.goedvoorbereidnaardepabo.nl/studenten/studiemateriaal-geschiedenis/>
 - ▶ Zie deze link ook voor extra oefenvragen!
- ▶ Ondersteunend: verschillende geschiedenisboeken, o.a.
 - ▶ 'Basiskennis geschiedenis'
 - ▶ 'Geschiedenis geven' (dit boek wordt gebruikt bij de modules geschiedenis op de op de KPZ).

Opbouw verdere presentatie:

- ▶ Per tijdvak volgen hieronder telkens eerst enkele vragen die zijn overgenomen uit toelatingstoetsen van voorgaande jaren. Check bij jezelf je eigen kennis over dit onderwerp. De goede antwoorden vind je een slide verder.
- ▶ Per tijdvak is een korte beschrijving opgenomen in de powerpoint van de inhoud die je moet kennen. Mocht je te weinig weten studeer dan bij op die inhoud via de tips hieronder:
- ▶ Per tijdvak vind je:
 - ▶ een link met filmpjes over de belangrijke aspecten van dit tijdvak
 - ▶ een link naar de Kennisbank geschiedenis voor een beschrijving van de belangrijkste inhoud.

Inhoud toetsing

Vakgebonden vaardigheden geschiedenis (A):

- ▶ A.1 omgaan met historische bronnen;
- ▶ A.2 hanteren van de tijdbalk;
- ▶ A.3 werken met historische perioden;
- ▶ A.4 het leggen van relaties tussen oorzaken en gevolgen;
- ▶ A.5 het leggen van relaties tussen continuïteit en verandering.

Inhouden van tien tijdvakken (B)

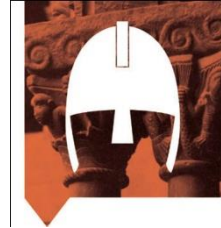
1 Tijd van jagers
en boeren
(- 3000 vC)

2 Tijd van Grieken
en Romeinen
(3000 vC - 500 nC)

3 Tijd van monniken
en ridders
(500 - 1000)

4 Tijd van steden
en staten
(1000 - 1500)

5 Tijd van ontdekkers
en hervormers
(1500 - 1600)

6 Tijd van regenten
en vorsten
(1600 - 1700)

7 Tijd van pruiken
en revoluties
(1700 - 1800)

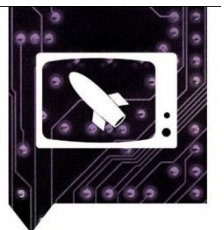
8 Tijd van burgers
en stoommachines
(1800 - 1900)

9 Tijd van de
wereldoorlogen
(1900 - 1950)

10 Tijd van televisie
en computer
(1950 -)

Ötzi

De prehistorie is de periode van de geschiedenis zonder schriftelijke bronnen. Voor onze kennis van deze periode zijn we afhankelijk van archeologie en culturele antropologie.

Oefenvragen Tijdvak Jagers en Boeren

Vraag 1 Bewoning Nederland in de prehistorie

In de periode tussen 12.000 en 8.000 jaar geleden leefden er in het gebied waar nu Nederland ligt wel mensen, maar was het gebied toch grotendeels onbewoond.

Hoe kwam dat?

- ▶ A Het gebied bestond uit bijna ondoordringbaar oerwoud.
- ▶ B Het gebied was een heet en droog woestijngebied.
- ▶ C Het gebied was een koude onbegroeide vlakte.

Oefenvragen Tijdvak Jagers en Boeren

vraag 2 Interpretatie archeologische vondsten

Archeologen hebben aanwijzingen dat de prehistorische boeren van de bandkeramische cultuur, die voorkwam in Europa tussen 5500 tot 4400 v.C., geloofden in een leven na de dood.

Welke archeologische vondsten wijzen hierop? Vondsten van ...

A paalsporen van grote bouwwerken tot een lengte van 40 meter.

B putten met slachtafval.

C urnenvelden.

D vuurstenen pijlpunten en gereedschappen in een graf.

- ▶ Vraag 1: antwoord C
- ▶ Vraag 2: antwoord D

- ▶ Extra informatie in filmpjes over tijdvak 1:
https://www.youtube.com/playlist?list=PLiYa8Sijh23L-jUsU_9npuADgRep1ofY

- ▶ Beschrijving uit de Kennisbank geschiedenis over dit tijdvak (open in Chrome en selecteer tijdvak in linkermenu)
<http://themas.studiogeschiedenis.nl/view?repo=studiovo&comp=gs-kb1&subcomp=gs-kb1-B>

Inhouden Tijdvak Jagers en Boeren

B.1.1 De aspirant-student kan uitleggen waarom jagers-verzamelaars nomaden waren.

Behorend bij kenmerkend aspect: Levenswijze van jagers-verzamelaars

- ▶ *Jagers leven van de natuur, nomadisch bestaan, afhankelijk van de natuur, werktuigen van vuursteen en botten, tenten en kleding van dierenhuiden, toendraklimaat, jacht op mammoeten en rendieren, kunst (beeldjes, grotschilderingen).*
- ▶ *Nederland: rendierjagers*

B.1.2 De aspirant-student kan veranderingen toelichten die het gevolg waren van de agrarische revolutie.

Behorend bij kenmerkend aspect: Ontstaan van landbouw, landbouwsamenlevingen

Behorend bij canonvenster: Hunebedden

- ▶ *Ontstaan landbouw in Midden-Oosten, verspreiding landbouw en veeteelt door Europa, boeren zetten de natuur naar hun hand, vaste woonplaatsen (boerderijen), meer persoonlijk bezit dan jagers en verzamelaars (aardewerk), geloof in een hiernamaals (grafgiften), ontstaan schrift (kleitabletten, einde prehistorie)*
- ▶ *Nederland: eerste landbouw door komst Bandkeramiekers in Limburg, hunebedden in Drenthe (Trechterbekercultuur)*

Tijdvak Grieken en Romeinen

Pompeii

► - 24 augustus 79

Oefenvragen Tijdvak Grieken en Romeinen

vraag 9 Contact met Romeinen

Hiernaast zie je drie Romeinse fibula's die op verschillende plaatsen in ons land zijn gevonden.

Welke van deze vondsten duidt waarschijnlijk op contacten tussen de Romeinen en de autochtone bevolking?

A

vindplaats: Friesland

B

vindplaats: Noord-Brabant

C

vindplaats: Zuid-Holland

vraag 7 Romeins bouwwerk

*Romeins bouwwerk in Orange (Frankrijk),
gebouwd tussen 20 en 25 n.C.*

In het Romeinse Rijk werden veel van dit soort bouwwerken gemaakt.

Wat was hun functie?

- A** Het waren monumenten ter ere van veldheren.
- B** Het waren offerplaatsen ter ere van de goden.
- C** Het waren tolhuizen langs heerwegen.

- ▶ Vraag 9: antwoord A
- ▶ Vraag 7: antwoord A

- ▶ Extra informatie in filmpjes over tijdvak 2:
<https://www.youtube.com/watch?v=444zW-OrY1c&list=PLiYa8Sijh23oh0tvsARR76haiox6OHqd>

- ▶ Beschrijving uit de Kennisbank geschiedenis over dit tijdvak (open in Chrome, en selecteer tijdvak in linkermenu)
<http://themas.studiogeschiedenis.nl/view?repo=studiovo&comp=gs-kb1&subcomp=gs-kb1-B>

Inhouden Tijdvak Grieken en Romeinen

B.2.1 De aspirant-student kan Grieks-Romeinse cultuur herkennen en beschrijven.

Behorend bij kenmerkend aspect: Verspreiding van Grieks-Romeinse cultuur en confrontatie met Germaanse cultuur

- ▶ *Steden (stedelijke cultuur), bouwkunst (aquaduct, villa, badhuis [heteluchtverwarming],*
- ▶ *amfitheater [gladiatoren], triomfboog, theater, tempel), kunst (beeldhouwwerken,*
- ▶ *mozaïekvloeren), geloof (polytheïsme, tempels), slavernij*

B.2.2 De aspirant-student kan voorbeelden herkennen en beschrijven van de beïnvloeding van de Grieks-Romeinse cultuur op de Germaanse cultuur.

Behorend bij kenmerkend aspect: Verspreiding van Grieks-Romeinse cultuur en confrontatie met Germaanse cultuur

Behorend bij canonvenster: De Romeinse Limes

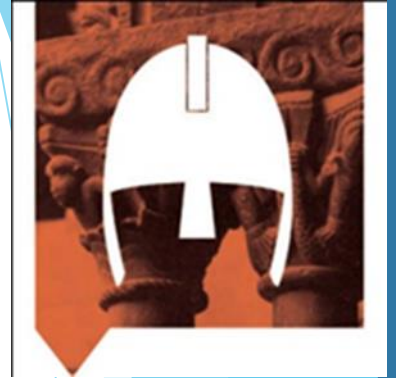
- ▶ *Het Romeinse wereldrijk, veroveringen (Julius Caesar), belang van de infrastructuur van het rijk*
- ▶ *(wegen [grenspalen], geld, veiligheid) voor leger, ambacht en handel, versterkte nederzettingen*
- ▶ *langs de Limes (wachttorens), ontmoeting tussen Germanen (agrarische samenleving) en Romeinen (agrarisch-stedelijke samenleving), romanisatie (kennismaking met Romeinse cultuur zoals geloof, geld, schrift, glaswerk)*
- ▶ *Nederland: de Limes langs de Rijn, Bataven, eerste schriftelijke bron over Nederland (einde prehistorie)*

B.2.3 De aspirant-student kan de ontwikkeling van het christendom in het Romeinse Rijk beschrijven.

Behorend bij kenmerkend aspect: christendom in het Romeinse Rijk: van verboden tot enig toegestane godsdienst

- ▶ *Jezus (prediking van nieuw geloof in Palestina, kruisiging onder de Romeinen), Bijbel,*
- ▶ *verspreiding van christendom door het Rijk (vervolgingen, christendom toegestaan onder Constantijn)*

Tijdvak Monniken en Ridders

Oefenvragen Tijdvak Monniken en Ridder (500-1000)

Evangeliepredikers

Willibrord was één van de predikers die vanuit Engeland in onze streken het christendom probeerde te verbreiden.

Vraag 12:

Waarom richtten deze evangeliepredikers zich op het bekeren van de Friezen en niet op het bekeren van de Franken, die ook deel uitmaakten van de bevolking van ons land?

A Dat was te gevaarlijk want de Frankische godsdienst verbood inmenging van andere goden.

B De Franken waren via hun eigen koning al tot het christendom bekeerd.

C Het had weinig zin, want de Franken hadden nauwelijks belangstelling voor religie.

vraag 13 Horigen

In de middeleeuwen waren veel boeren horig aan een kasteelheer. Deze horige boeren moesten onder andere een deel van de oogst afstaan aan hun heer en ze mochten zijn land niet verlaten.

Horigen hadden behalve plichten ook een recht.

Welk recht hadden ze?

- A Als ze ziek werden of te oud waren om te werken, hadden ze recht op gratis voeding en verzorging door hun heer.
- B Bij gevaar van oorlog, plundering of roof, mochten ze veiligheid zoeken binnen de muren van het kasteel van hun heer.
- C Ze hadden het recht om hun kinderen tot hun tiende jaar gratis onderwijs te laten volgen op het kasteel van hun heer.

- ▶ Vraag 12: antwoord B
- ▶ Vraag 13: antwoord B

- ▶ Extra informatie in filmpjes over tijdvak 3:
<https://www.youtube.com/watch?v=tOieORUWHD0&list=PLiYa8Sijh234PRxXJ9aXEaHOAjF-bAv4>

- ▶ Beschrijving uit de Kennisbank geschiedenis over dit tijdvak (open in Chrome, en selecteer tijdvak in linkermenu)
<http://themas.studiogeschiedenis.nl/view?repo=studiovo&comp=gs-kb1&subcomp=gs-kb1-B>

Inhouden Tijdvak Monniken en Ridders (500-1000)

B.3.1 De aspirant-student kan beschrijven hoe het christendom zich in Europa verspreidde.

Behorend bij kenmerkend aspect: Verspreiding van het christendom in Europa

Behorend bij canonvenster: Willibrord

- ▶ *Verspreiding christendom onder Friezen en Germanen (missionarissen uit Engeland, rol*
- ▶ *Frankische koningen), belang van kloosters en monniken voor schriftelijke cultuur*
- ▶ *Nederland: Willibrord, Bonifatius*

B.3.2 De aspirant-student kan het ontstaan van de islam beschrijven.

Behorend bij kenmerkend aspect: ontstaan en verspreiding van de islam

- ▶ *Mohammed sticht vanuit Mekka de Islam in 622 (Koran)*

B.3.3 De aspirant-student kan beschrijven hoe de islam zich verspreidde.

- ▶ *Verspreiding van de islam over Midden-Oosten, Afrika en Zuid-Europa*

B.3.4 De aspirant-student kan hofstelsel, leenstelsel en horigheid uitleggen.

Behorend bij kenmerkend aspect: Hofstelsel en horigheid

Behorend bij canonvenster: Karel de Grote

- ▶ *Gevolgen van verdwijnen van het Romeinse Rijk (voor veiligheid, geld, handel), volksverhuizingen, hofstelsel (horigheid [afhankelijkheid van heren], zelfvoorzienende landgoederen), leenstelsel (heren en vazallen), Franken, rijk van Karel de Grote (geen hoofdstad [koning reist rond]), bisschoppen als leenmannen), Noormannen, drie standen (adel, geestelijkheid, boeren)*
- ▶ *Nederland: terpen*

Tijdvak Steden en Staten (1000-1500)

Oefenvragen Tijdvak Steden en Staten (1000-1500)

Vraag 14

De Hanze was een belangrijke organisatie in de tijd van Steden en staten.

Met welke organisatie van tegenwoordig kun je de Hanze het beste vergelijken, als je let op haar functie?

A met de Europese Unie

B met het Rode Kruis

C met de Verenigde Naties

D met de Wereldraad van Kerken

Oefenvragen Tijdvak Steden en Staten (1000-1500)

Vraag 15

De steden op deze kaart zijn bijna allemaal ontstaan en uitgegroeid in een periode van ongeveer drie eeuwen.

In welke periode van de geschiedenis heeft deze ontwikkeling plaats gevonden?

- ▶ A tussen 50 v.C. en 250
- ▶ B tussen 550 en 850
- ▶ C tussen 1100 en 1400
- ▶ D tussen 1600 en 1900

- ▶ Vraag 14: antwoord A
- ▶ Vraag 15: antwoord C

- ▶ Extra informatie in filmpjes over tijdvak 4:
<https://www.youtube.com/watch?v=JQSaVdv1UEc&list=PLiYa8Sijh23jpurxUmaW03NV36i9Nknk>
- ▶ Beschrijving uit de Kennisbank geschiedenis over dit tijdvak (open in Chrome, en selecteer tijdvak in linkermenu)
<http://themas.studiogeschiedenis.nl/view?repo=studiovo&comp=gs-kb1&subcomp=gs-kb1-B>

Inhouden Tijdvak Steden en Staten (1000-1500)

B.4.1 De aspirant-student kan de opkomst van handel en het ontstaan van steden uitleggen.

Behorend bij kenmerkend aspect: Opkomst van handel en ontstaan van steden

Behorend bij canonvenster: Hanze

Betere productiemethoden landbouw (overschotten), bevolkingsgroei, opkomst steden (handelscentra, lokale markt, ambachten, gilden (gildenregels en gildensysteem [leerling, gezelschap, meester]), ontstaan handel op Europese schaal (Hanze), geldeconomie, toename welvaart adel, bouwkunst (kastelen, kathedralen), kruistochten

Nederland: Hanzesteden (Zutphen, Deventer, Zwolle, Kampen)

Inhouden Tijdvak Steden en Staten (1000-1500)

B.4.2 De aspirant-student kan uitleggen waarom de steden zelfstandiger werden ten opzichte van de adel.

Behorend bij kenmerkend aspect: Opkomst van stedelijke burgerij en toenemende zelfstandigheid van steden

Behorend bij canonvenster: Floris V

Vrije steden (stadsrechten [geld, veiligheid, regels voor handel], stadsmuren), opkomst burgerij (kooplieden), stadsbesturen (burgemeesters, vroedschap), schout en schepenen

Nederland: Floris V

Inhouden Tijdvak Steden en Staten (1000-1500)

B.4.3 De aspirant-student kan aan de hand van het Bourgondische Rijk het ontstaan van staten binnen Europa beschrijven.

Behorend bij kenmerkend aspect: Begin van staatsvorming en centralisatie

Vorsten zoals die in Bourgondië versterken centraal gezag met belastinggelden spanning tussen vorst en steden om privileges, vorsten minder afhankelijk van adel door huurlegers

(Zie ook DWDD college van juni 2019!)

Tijdvak ontdekkers en Hervormers (1500-1600)

Oefenvragen Tijdvak Ontdekkers en Hervormers(1500-1600)

Vraag 20

Met deze kerk gebeurde in 1573 hetzelfde als met veel kerken in ons land rond diezelfde tijd.

Welke verandering trad op?

De kerken werden ...

A van binnen verbouwd en kregen een niet-religieuze functie.

B veranderd van katholiek in protestants.

C veranderd van protestants in katholiek.

Stadsgezicht met de Sint Janskerk te Gouda uit de Civitates Orbis Terrarum door Braun en Hogenberg (1585)

Oefenvragen Tijdvak Ontdekkers en Hervormers(1500-1600)

Vraag 21

‘In deze tijd leerde men in Europa een aantal nieuwe vruchten en groenten kennen, zoals de aardappel, de ananas en de paprika.’

In welke tijd zijn deze producten in Europa bekend geworden?

A rond 40 v. C. door Romeinen

B rond 1100 door ridders die deelnamen aan de kruistochten

C rond 1500 door Spaanse en Portugese ontdekkingsreizigers

D rond 1620 door handelaren van de VOC

- ▶ Vraag 20: antwoord B
- ▶ Vraag 21: antwoord C

- ▶ Extra informatie in filmpjes over tijdvak 5:
<https://www.youtube.com/watch?v=h7NopxGmXFw&list=PLiYa8Sijh23WEvWYp1EyUilvhpfdx-CZ>
- ▶ Beschrijving uit de Kennisbank geschiedenis over dit tijdvak (open in Chrome, en selecteer tijdvak in linkermenu)
<http://themas.studiogeschiedenis.nl/view?repo=studiovo&comp=gs-kb1&subcomp=gs-kb1-B>

Inhouden Tijdvak Ontdekkers en Hervormers (1500-1600)

B.5.1 De aspirant-student kan redenen voor de ontdekkingsreizen uitleggen.

Behorend bij kenmerkend aspect: Begin van Europese overzeese expansie

Behorend bij canonvenster: Karel V

Uitvindingen (techniek, schepen, kompas) maken zeereizen buiten de kust mogelijk, Portugese en Spaanse ontdekkingsreizigers (Columbus, Diaz, Da Gama, Magalhães), ontdekkingsreizen langs Afrika naar Azië en naar Amerika, gevolgen voor handel (nieuwe producten [zoals tomaten, aardappelen, maïs, tabak]), kolonisatie van Amerika (stichting van plantages, wrede behandeling indianen)

Nederland: op zoek naar routes naar Indië (Willem Barentsz)

B.5.2 De aspirant-student kan denkbeelden en gevolgen van de Reformatie herkennen en beschrijven.

Behorend bij kenmerkend aspect: Reformatie en splitsing in de christelijke kerk

Behorend bij canonvenster: Beeldenstorm en Willem van Oranje

- ▶ Nieuw wereldbeeld (wetenschap [nieuwe wetenschappelijke belangstelling, eigen waarneming en zelfstandig denken, heroriëntatie op de klassieke oudheid, heliocentrisch wereldbeeld Copernicus, Galilei], kunst [niet alleen godsdienstige, maar ook wereldse voorstellingen])
- ▶ Boekdrukkunst, kritiek op de katholieke kerk (Erasmus), Bijbelvertalingen, Hervorming/

Reformatie (Luther, Calvijn, afsplitsingen van de katholieke kerk, verschil tussenatholicisme en protestantisme)

- ▶ Nederland: hagenpreken, Beeldenstorm (1566), Willem van Oranje

- ▶ **B.5.3 De aspirant-student kan uitleggen hoe de Opstand in een onafhankelijke Nederlandse staat resulteerde.**

Behorend bij kenmerkend aspect: De Opstand en het ontstaan van een onafhankelijke Nederlandse staat

Behorend bij canonvenster: Beeldenstorm, Willem van Oranje en De Republiek

- ▶ Verzet van edelen tegen centralisatie van Karel V en Filips II, kettervervolgingen, Beeldenstorm (1566), komst van Spaanse troepen (Alva)
- ▶ Willem van Oranje leider van de opstand tegen Spanje, Willems huurleger valt Nederland binnen, inname Den Briel door Watergeuzen (1572)
- ▶ Uiteenvallen van Noordelijke en Zuidelijke gewesten (Unie van Utrecht 1579), afzweren van Filips II (1581), moord op Willem van Oranje op last van Filips II (1584), Maurits stadhouder, ontstaan Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (1588)
- ▶ Afsluiting Schelde, Amsterdam wordt wereldhaven, impuls door immigranten (joden en Hugenoten)